

Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, 2006. 341 с.

4. Лисак В. Традиційні цінності у повсякденному житті українського селянства у 1950-1960-х рр. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*, 2009. Випуск 12. С. 186–194.

Анна Долинна

РОЗВИТОК МЕРЕЖІ МУЗЕЇВ НА ВІННИЧЧИНІ В 1965-1985 РР.

Анотація. У статті досліджено розвиток музейної мережі на Вінниччині в 1965–1985 рр. Особливу увагу приділено створенню меморіальних музеїв видатних діячів, історичних та краєзнавчих музеїв у містах і селах області. Проаналізовано внесок учителів, краєзнавців, колгоспів та місцевих громад у розвиток музейної справи.

Ключові слова: Вінниччина, музеї, краєзнавство, культурна спадщина, радянський період.

Anna Dolyinna

DEVELOPMENT OF THE MUSEUM NETWORK IN VINNYTSIA REGION IN 1965-1985

Abstract. The article examines the development of the museum network in Vinnytsia Region in 1965-1985. Particular attention is paid to the creation of memorial museums of prominent figures, historical and local history museums in the cities and villages of the region. The contribution of teachers, local historians, collective farms and local communities to the development of museum work is analyzed.

Keywords: Vinnytsia Region, museums, local history, cultural heritage, Soviet period.

Помітну роль у формуванні духовних та естетичних цінностей радянського суспільства в 1965–1985 рр. відігравали музеї. Одними з основних їх функцій було: створення матеріальних умов і правових засад для зберігання документальних фондів та музейних колекцій; здійснення комплексу організаційних, науково обґрунтованих заходів щодо захисту матеріальних цінностей від розкрадання та руйнувань, збереження автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд; консервація і реставрація документальних та музейних фондів.

Упродовж означеного періоду на Вінниччині незмінно діяло 7 державних музеїв: 4 краєзнавчі (Вінницький, Тульчинський, Могилів-

Подільський, Літинський) та 3 меморіальні (М. Пирогова, М. Коцюбинського та Д. Заболотного). З огляду на це, у 1965 р. за кількістю державних музеїв Вінниччина мала дещо вищий, ніж середній показник музеїв по Україні, який становив 5 музеїв на область. Однак, упродовж досліджуваного періоду чисельність їх на Поділлі не змінювалася, тоді як загалом по Україні кількість державних музеїв з кожною п'ятирічкою зростала. Тому в 1985 р. Вінниччина мала уже нижчий від середнього показника кількості державних музеїв в Україні, який становив 8 музеїв на область [1, с. 38, 43].

Однак, у Вінницькій області за ініціативи громадськості на початок 1970–х рр. було створено 210 самодіяльних народних музеїв та музейних кімнат. Тільки в одному колгоспі с. Тиманівки Тульчинського району, який очолював ветеран колгоспного руху Герой Соціалістичної Праці П. О. Желюк, було відкрито три музеї (меморіальний О. Суворова, художній та краєзнавчий). На базі цих музеїв у лютому 1968 р. відбулася республіканська нарада працівників народних музеїв інших республік СРСР [2, с. 8–9].

У 1970 р. у школах та навчальних закладах області було понад 1100 краєзнавчих, а також музеї бойової та трудової слави. Крім того, діяли також ленінські кімнати. Музей В. Леніна Вінницької школи-інтернату в 1970 р. посів перше місце на республіканському огляді ленінських музеїв [3, арк. 69].

Найвідомішими з того часу було кілька десятків музеїв. 3-поміж них музеї визначних діячів. Так, у 1959 р. в с. Хомутинях Калинівського району Вінницької області було створено музей-кімнату Степана Васильовича Руданського. У 1965 р. розпочалося будівництво музею, і вже в 1967 р. його було відкрито на місці хати батьків поета, де народився відомий український поет-гуморист. З 1981 р. щорічно на батьківщині поета у січні після дня його народження традиційно відзначаються Дні сатири і гумору ім. С. Руданського. Вінницькою обласною письменницькою організацією та сільськогосподарським підприємством с. Хомутинів засновано літературну премію ім. С. Руданського. У 2006 р. нею нагороджено засновника музею Ю. Гроша [3, арк. 78].

У зв'язку з підготовкою до святкування 150-ї річниці від дня народження Т. Г. Шевченка правління колгоспу «Червоний Жовтень» ще в грудні 1963 р. схвалило рішення про відкриття в с. Тиманівка Тульчинського району «Художнього музею ім. Т. Г. Шевченка». Виставка народної творчості до цього ювілею, на якій були представлені кращі роботи місцевих умільців, стала основою фондової збірки музею. Колекції графіки, живопису, скульптури, предметів ужиткового мистецтва поповнювались за рахунок купівлі сільськогосподарським підприємством експонатів з різних виставок СРСР та УРСР. Допомогу надавали Львівський та Харківський державні художні інститути. Багато творів було подаровано. Вінницькі художники та скульптури передали до музею свої твори про відомих тиманівчан П. Желюка, П. Новікова, О. Швеця. У 1967 р. музею

ім. О. В. Суворова, який було створено у 1947 р., в с. Тиманівка, присвоєно звання «народний» і включено до Всесоюзного туристичного маршруту «Поділля» [2, с. 10].

У 1968 р. на базі середньої школи с. Кармелюкове (колишнє – Головчинці) Жмеринського району було відкрито музей Устима Кармелюка. У 1986 р., на честь відзначення 200-річчя від дня народження легендарної постаті, музей розмістили в новому будинку культури. Чимало роль у створенні установи відіграли вчитель сільської школи В. Репінський і краєзнавець В. Вовкодав [4, с. 87–88].

У 1972 р. у с. Порик Хмільницького району з ініціативи управління місцевого колгоспу «Україна» в сільському будинку культури відкрито музей Героя Радянського Союзу і національного героя Франції В. В. Порики. У музеї зібрано понад 800 експонатів, які розповідають про бойовий шлях радянського лейтенанта, а згодом командира партизанського загону на півночі Франції [5, с. 49].

У 1977 р. в с. Марківка Теплицького району було відкрито музей видатного композитора – Миколи Дмитровича Леонтовича. Попри те, що композитор не був визнаний радянською владою, у 1968 р. його ім'я було присвоєно Вінницькому державному музичному училищу (нині – училище культури та мистецтв) [6, с. 98].

У 1979 р. з ініціативи директора училища Браїлівського ПТУ № 6 М. Іванюка та викладачів Б. Коваля і В. Перепича був створений музей Петра Ілліча Чайковського, який знаходиться в палацовій споруді родини фон Мекків. Експозиція музею розповідає про життя і творчість відомого музиканта та його перебування в м. Браїлів у 1878–1880 рр. [7, с. 102].

У 1983 р. у с. Вільшанка Крижопільського району з ініціативи громади села та Крижопільського райкому комсомолу засновано музей М. Трублаїні. Силами молоді села і району був відбудований будинок, в якому народився і проживав М. Трублаїні, та побудовано нове приміщення у вигляді шхуни. Урочисте відкриття музею відбулося 25 квітня 1987 р., до святкування 80-річчя від дня народження письменника [1, с. 38].

На початку 80-х років ХХ ст. у с. Зятківцях Гайсинського району був створений музей Гната Танцюри. Так всенародно було визнано збирача народних пісень. У музеї представлені особисті речі фольклориста, книги, фотознімки та рукописи [7, с. 102].

Чимало у ті роки було відкрито музеїв історії міст і сіл області. У 1976 р. відкрито історичний музей м. Хмільника, яке було засноване в 1363 р. в часи Литовсько-руської держави. У радянський період місто стало республіканською здравницею завдяки відкриттю на його околицях цілющих родовищ радонової води.

У 1985 р. відкрито музей історії міста Бар. Ініціатором його створення став викладач суспільних наук ПТУ № 8 Б. Любуня. У 1991 р. музею присвоєно звання «народний». Музейна колекція нараховує понад 7,5 тис. предметів. Щороку його відвідує більше 3 тис. осіб [1, с. 65].

Переважна більшість сільських музеїв відкривалася з ініціативи учителів історії місцевих шкіл та за підтримки місцевих колгоспів. Так, у 1967 р. рішенням виконкому сільської ради та правління колгоспу ім. О. Суворова відкрито музей в селі Тиманівці [8, с. 19].

У 1976 р. музей історії було створено в с. Краснопілка Гайсинського району, у 1981 р. – у селах Носківка Жмеринського району та с. Вахнівка Липовецького району, у 1982 р. – у с. Жабелівка Вінницького району, у 1985 р. – у селах Олександрівка Жмеринського району та Пеньківка Шаргородського району. Так, музей історії с. Олександрівки Жмеринського району був відкритий 9 Травня за ініціативи та фінансової підтримки місцевого радгоспу ім. 50-річчя Великого Жовтня (директора Д. Касьянчук), а також учителя історії місцевої школи В. Хрипливого. Експозицію музею розміщено в одному із найстаріших адміністративних будинків села. Фондова колекція музею налічувала понад 1000 предметів. Щороку його відвідували близько 3 тис. осіб. Найцікавішими експонатами є археологічні знахідки трипільської культури, персональні колекції земляків, зокрема бойові і спортивні нагороди земляків [7, с. 113].

У 1969 р. засновано Жмеринський історико-краєзнавчий музей, нині народний історичний музей. Його експозиція висвітлює історію м. Жмеринки від найдавніших часів до сьогодення. У музеї представлено знаряддя праці людей кам'яного віку, фрагменти скіфської і трипільської культур, одяг, предмети побуту та праці XVIII–XIX ст. [1, с. 75].

У 1976 р. рішенням Тростянецької районної ради створено Тростянецький краєзнавчий музей, який нараховував понад 1300 експонатів, що висвітлюють природу й історію краю, включав збірки нумізматики, народного одягу місцевого населення, предметів побуту та виробів декоративно-прикладного мистецтва [6, с. 78].

У 1976 р. було відновлено Бершадський краєзнавчий музей, який ще в 1921 р. започаткував Іполит Чеславович Зборовський. Але вже наступного року почалась реорганізація музейної мережі області, і бершадський музей було ліквідовано, а його колекції передано в інші установи [7 с. 113].

У 1979 р. на громадських засадах було засновано Літинський краєзнавчий музей ім. У. Кармалюка. Нині – державний краєзнавчий музей в смт Літині. Урочисте відкриття музею відбулося 27 вересня 1980 р. Музей міститься в приміщенні брами колишньої Літинської фортеці, яка є пам'яткою XVIII – XIX ст. і свого часу служила в'язницею, де тричі був ув'язнений Устим Кармалюк [4, с. 88].

У тому ж 1979 р. також було відкрито Ольгопільський краєзнавчий музей. Його експозиція висвітлювала історію та розвиток сільського господарства Ольгопільщини (нині Чечельницького району) [1, с. 48].

У травні 1971 р. рішенням виконкому Вінницької районної ради в смт Вороновиці створено Музей авіації ім. О. Можайського. Його засновниками були учні та вчителі місцевої школи. Музей було

відкрито на честь місцевого управителя селища у 1869–1876 рр. Олександра Федоровича Можайського (1825–1890), який тут винайшов і вперше випробував модель планера [6, с. 96].

У 1976 р. створено музей історії Уладово-Люлинецької селекційно-дослідної станції з питань буряківництва, бобових та багаторічних трав. Засновником і першим директором став кандидат сільськогосподарських наук, заслужений агроном УРСР К. Швайко. У 1982 р. музею присвоєно звання «народний». Його експозиція музею розкриває історію заснування, діяльність селекційної станції та її науковців Л. Семполовського, М. Буліна, В. Буліна, К. Швайка, П. Шульги, М. Кота, А. Розвадовського [1, с. 80].

Отже, у зазначений період в області було відкрито 25 нових музеїв, що відомі, а багато з них діють і нині. З них вісім музеїв – на честь визначних діячів, героїв і громадян, які народилися чи проживали в різні часи на території області. Сім музеїв історії сіл, два – історії міста, п'ять краєзнавчих музеїв та три з різних галузей діяльності людини. Одному музею в ті роки було присвоєно звання «народного».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Народна освіта і культура у Вінницькій області: статистичний збірник. Вінниця: Вінницьке обласне управління статистики, 1991. 84 с.
2. Москаленко М. Тиманівські музеї // Людина і світ. 1971. № 8. С.7–10.
3. ДАВіО, ф.151, оп.9, стр.2531.
4. Вовкодав В. П. В музеї Устима Кармелюка // Народна творчість та етнографія. 1982. № 1. С. 87–88.
5. Гненний М. Музей Василя Порика // Пам'ятки України. 1973. № 2. С. 49–50.
6. Винничина: к 60-летию образования СССР: статистический сборник. Вінниця: ЦСУ УССР, 1982. 190 с.
7. Українська РСР у цифрах у 1985 році: короткий статистичний довідник. Київ: Техніка, 1988. 198 с.
8. Новиков П. П. Музеи села Тимановки. Київ: Мистецтво, 1975. 24 с.

Олена Гордієнко

МУЗЕЙ КОМПОЗИТОРА МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА ЯК СКЛАДОВА МУЗЕЙНОЇ МЕРЕЖІ ВІННИЧЧНИ: ВІДНОВЛЕННЯ, РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА РЕЕКСПОЗИЦІЯ

Анотація. *Стаття висвітлює історію створення, реставрації та реекспозиції Музею композитора Миколи Леонтовича у с. Марківка як важливого осередку збереження культурної пам'яті регіону. Проаналізовано науково-методичний підхід до формування нової експозиційної концепції, поєднання меморіальних, документальних та мультимедійних складових.*